Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15.07.1993, sp. zn. Cpjn 50/93, ECLI:CZ:NS:1993:CPJN.50.1993.1

Číslo: 34/1993

Právní věta: K výkladu některých ustanovení zákona č. 403/1990 Sb., zákona č. 87/1991 Sb. a zákona č. 92/1991 Sb. i zákona č. 229/1991 Sb. v praxi soudů.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 15.07.1993

Spisová značka: Cpjn 50/93

Číslo rozhodnutí: 34

Číslo sešitu: 7-8

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Katastr nemovitostí, Rehabilitace mimosoudní, Restituce, Zmírnění následků majetkových křivd

Předpisy: 99/1963 Sb. § 5
§ 120
§ 133
§ 137
§ 155
§ 161
§ 185g
§ 247 40/1964 Sb. § 101
§ 40 403/1990 Sb. 87/1991 Sb. 92/1991 Sb. § 47 229/1991 Sb. 42/1992 Sb. § 3 265/1992 Sb. § 2
§ 43
§ 460
§ 476
§ 6
§ 657
§ 663 71/1967 Sb. § 14
§ 80

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 34

K výkladu některých ustanovení zákona č. 403/1990 Sb., zákona č. 87/1991 Sb. a zákona č. 92/1991 Sb. i zákona č. 229/1991 Sb. v praxi soudů

(Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČR z 15. 7. 1993, Cpjn 50/93)

I.

Pro řešení dílčích výkladových otázek, týkajících se jednotlivých ustanovení zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd (ve znění zákonů č. 458/1990 Sb., č. 528/1990 Sb. a č. 137/1991 Sb. i zákona č. 264/1992 Sb.), zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích (ve znění zákonů č. 267/1992 Sb. a č. 133/1993 Sb.) a zákona č. 92/1991 Sb. (ve znění zákonů č. 92/1992 Sb., č. 264/1992 Sb., č. 541/1992 Sb. a č. 544/1992 Sb.) /1/, o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, je třeba si zejména objasnit vzájemné souvislosti mezi ustanoveními těchto tří právních předpisů. Otázka řádného a včasného uplatnění nároků ve smyslu ustanovení uvedených zákonů, jakož i jejich správného výkladu, má nemalý význam nejen v případných sporech, které jsou řešeny soudy v občanském soudním řízení, ale i při naplňování záměrů, které zákonodárce přijetím těchto tří předpisů sledoval: zmírnit, popřípadě, jestliže to je ještě možné, odstranit vzniklé křivdy a učinit to po právní stránce přístupným, důstojným a nepochybným způsobem.

1. Uvádějí-li se v ustanovení § 1 zákona č. 403/1990 Sb. výměry odvětvových ministerstev, vydané po roce 1955, jež se odvolávají na znárodňovací předpisy z roku 1948, pak lze poukázat na to, co je uvedeno v ustanovení § 122 odst. 2 o. z. (ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 47/1992 Sb.), že totiž konec lhůty určené podle týdnů, měsíců nebo let připadne na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá událost, od níž lhůta počíná; není-li takový den v posledním měsíci, připadne konec lhůty na jeho poslední den. V uvedeném smyslu jde tedy v ustanovení § l zákona č. 403/l990 Sb. o výměry odvětvových ministerstev, jež byly vydány po uplynutí roku 1955, tzn. počínaje dnem 1. 1. 1956, nikoli však o výměry, které byly vydány dříve, třebaže nabyly právní moci až po tomto datu (k shodnému a obdobnému závěru dospěl již i bývalý Nejvyšší soud ČSFR pod sp. zn. Cpjf 286/91 a např. Vrchní soud v Praze pod sp. zn. 3 Cdo 29/92).

Ohledně následků majetkových křivd, způsobených znárodněním na základě výměrů, vydaných (datovaných) odvětvovými ministerstvy před 1. 1. 1956, lze nároky z nich uplatňovat za splnění podmínek stanovených v zákoně č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích.

Majetková křivda (§ 1 zákona č. 403/1990 Sb., § 1 zákona č. 87/1991 Sb. a preambule zákona č. 229/1991 Sb.) je křivdou (příkořím, nespravedlností) v majetkové sféře. Nelze ji ztotožňovat s pojmem „škoda“ jako majetkovou újmou, vyjádřitelnou v penězích. Zmírnění následků majetkových křivd tu spočívá, jak uvádí např. ustanovení § 2 zákona č. 403/1990 Sb., ve vydání věci, která byla odňata, v poskytnutí peněžní náhrady, ve vydání kupní ceny anebo v doplatku rozdílu mezi peněžní náhradou a kupní cenou, ale spočívá také např. v úpravě důchodových nároků (§ 24 zákona č. 87/1991 Sb.), v poskytnutí jiných výhod (srov. § 22 odst. 7 zákona č. 87/1991 Sb.) atd.

2. Zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, vymezuje předmět právní úpravy obsažené v tomto zákoně (viz § 1), dále to, v čem spočívá zmírnění majetkových a jiných křivd, způsobených občanskoprávními úkony, správními akty nebo jinými postupy (viz § 2) a zejména okruh oprávněných osob (viz § 3) i osob povinných k vydání věci (viz § 4 a § 5) nebo k poskytnutí finanční náhrady.

Podle ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. jsou povinnými osobami stát i právnické osoby, které ke dni účinnosti zákona (k 1. 4. 1991) držely věc, jež v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 přešla na stát v případech uvedených v ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.

Podle ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb. se povinnost vydat věci, které v uvedeném rozhodném období přešly na stát, vztahuje i na další případy neuvedené v § 6 odst. 1 tohoto zákona, jež spadají pod ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) téhož zákona, jakož i na případy, kdy stát převzal věc bez právního důvodu (např. převzetím věcí, které nebyly uvedeny ve znárodňovacích výměrech, k

němuž došlo v souvislosti se znárodňováním).

3. Protože ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb. odkazuje na zvláštní zákon, podle něhož lze uplatnit nárok vzniklý oprávněným osobám v případech, v nichž k odnětí vlastnického práva došlo podle předpisů o znárodnění z let 1945 -1948, a to v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, je třeba se zabývat tím, co je tu míněno uplatněním nároku podle zvláštního zákona. Za takový zákon je v poznámce pod čarou č. 4) k zákonu č. 87/1991 Sb. označen zákon č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku na jiné osoby.

Z ustanovení zákona č. 92/1991 Sb. lze poukázat zejména na ustanovení § 3 odst. 2, § 4, § 5, § 7 – § 10, § 12 odst. 4 a § 47, která svým obsahem souvisejí s právní problematikou odstraňování následků majetkových a jiných křivd.

Podle ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, může být majetek, na jehož vydání mohl vzniknout nárok fyzické osobě podle zvláštních předpisů (tedy zejména podle ustanovení zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích), použit podle zákona č. 92/1991 Sb. pouze v případech, když tyto nároky nebyly uplatněny ve stanovené lhůtě nebo byly zamítnuty.

V § 4 zákona č. 92/1991 Sb. je dále stanoveno, že majetek státu nemůže být převáděn podle tohoto zákona ani tehdy, byl-li navržen nebo zařazen do převodu na jiné právnické nebo fyzické osoby podle zvláštních předpisů (srov. zejména zákon č. 427/1990 Sb. ve znění zákonů č. 541/1990 Sb. a č. 429/1991 Sb.), dokud není rozhodnuto, že se podle těchto předpisů nezařazuje do seznamu provozních jednotek určených k převodu, nebo že byl z tohoto seznamu vyloučen.

Podle ustanovení § 5 zákona č. 92/1991 Sb. (ve znění zákona č. 210/1993 Sb.) se převod majetku podle tohoto zákona provádí podle rozhodnutí o privatizaci podniku nebo jeho části, nebo podle rozhodnutí o majetkové účasti státu na podnikání jiné právnické osoby. vydaného na základě návrhu privatizačního projektu. Privatizační projekt podniku musí obsahovat také způsob převodu privatizovaného majetku včetně vypořádání nároků oprávněných osob (§ 6 odst. 1 písm. e/ zákona č. 92/1991 Sb.).

Ustanovení § 7 až § 11 zákona č. 92/1991 Sb. upravují postup při přípravě rozhodnutí o privatizaci na základě privatizačního projektu, přechod privatizovaného majetku na fondy a užití majetku těchto fondů, přičemž se v ustanovení § 12 odst. 3 zákona č. 92/1991 Sb, zakotvuje, že z majetku fondů lze nahradit nároky oprávněných osob podle zvláštních předpisů.

Posléze se v ustanovení § 47 odst. 1 zákona č. 92/1991 Sb. (ve znění čl. I bod 12 zákona č. 92/1992 Sb. a ve znění čl. I bod 43 zákona č. 210/1993 Sb.) stanoví, že v případech, že k odnětí vlastnického práva došlo způsobem uvedeným v § 2 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb., vzniká osobám oprávněným podle uvedeného zákona nárok, jehož způsob vypořádání stanoví rozhodnutí o privatizaci na základě privatizačního projektu, pokud se týká tohoto majetku. Svůj nárok tohoto druhu byla oprávněná osoba povinna uplatnit do 6 měsíců ode dne účinnosti tohoto zákona, tj. od 1. 4. 1991; jinak nárok zanikl; oprávněná osoba zároveň sdělí, který podnik věc drží. V § 47 odst. 2 a 4 zákona č. 92/1991 Sb., (ve znění zákona č. 92/1992 Sb.) je upraveno kde a v jakých lhůtách může oprávněná osoba svůj nárok uplatnit. Podle ustanovení § 47 odst. 3, věta první, zákona č. 92/1991 Sb. ve znění zákona č. 92/1992 Sb. se na stanovení rozsahu, způsobu uplatnění a vypořádání nároku podle ustanovení § 47 odst. 1 a 2 zákona č. 92/1991 Sb. použijí přiměřeně ustanovení zákona č. 87/1991 Sb.

4. Z uvedených ustanovení zákonů č. 403/1990 Sb., č. 87/1991 Sb. a č. 92/1991 Sb. lze dovodit závěry, které by soud měl mít na zřeteli v případném sporu, k němuž by došlo ve smyslu ustanovení § 5 odst. 4 zákonů č. 403/1990 Sb. a č. 87/1991 Sb.:

a) nejde-li o případy, na něž se vztahuje zákon č. 403/1990 Sb., pak je nutno odpověď na otázku o možnosti uplatňování případných nároků, které vyplynuly z majetkových křivd a jiných křivd, k nimž došlo v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990, jakož i na otázku postupu při uplatňování takových nároků, hledat především v ustanoveních zákona č. 87/1991 Sb.;

b) nárok, který má na zřeteli ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb., lze v rámci privatizace podle zákona č. 92/1991 Sb. realizovat převedením bez náhrady, popřípadě provést vypořádání takového nároku, a to v rámci rozhodování o privatizaci na základě privatizačního projektu;

c) nárok se uplatňuje podle ustanovení § 47 odst. 2 zákona č. 42/1991 Sb. se současným sdělením údajů o tom, který podnik věc drží;

d) vzhledem k ustanovení § 47 odst. 3 zákona č. 92/1991 Sb. (o tom, že i na způsob uplatnění nároku se použijí přiměřeně ustanovení zákona č. 87/1991 Sb.) lze pokládat lhůtu uvedenou v ustanovení § 47 odst. 2 zákona č. 92/1991 Sb. za dodrženou, byl-li nárok uplatněn nejen u ministerstva financí nebo u ministerstva pro správu národního majetku a jeho privatizaci, ale i tehdy, byl-li uplatněn u právnické osoby, která ke dni účinnosti zákona č. 87/1991 Sb. (tj. k 1. 4. 1991) věc držela (s výjimkami uvedenými v § 4 odst. 1 písm. a/ a b/ zákona č. 87/1991 Sb.), a to výzvou k vydání věci podle ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.

II.

K některým dalším ustanovením zákona č. 403/1990 Sb. (ve znění zákonů č. 458/1990 Sb. a č. 137/1991 Sb.)

1. Ustanovení § 2 zákona č. 403/1990 Sb. uvádí, že zmírnění následků majetkových křivd podle zákona č. 403/1990 Sb. spočívá ve vydání věci fyzické osobě nebo soukromé právnické osobě, které byla odňata („vlastníku“) na základě vládního nařízení č. 15/1959 Sb., zákona č. 71/1959 Sb. a na základě výměrů některých odvětvových ministerstev, vydaných po roce 1955 a odvolávajících se na znárodňovací předpisy z roku 1948, popřípadě spočívá v poskytnutí peněžní náhrady nebo ve vydání kupní ceny, eventuálně v dodatku rozdílu mezi peněžní náhradou a kupní cenou.

Vzhledem k ustanovení § 2 zákona č. 403/1990 Sb. je možné, aby nárok na vydání věci podle tohoto zákona (srov. § 5 zákona č. 403/1990 Sb.) uplatňovala nejen fyzická osoba, ale i soukromá právnická osoba (nikoli tedy např. státní podnik), které byla věc odňata. Musilo by tu jít o tutéž soukromou právnickou osobu, jíž byla věc odňata, která nebyla zrušena před vznikem této majetkové křivdy (ve smyslu ustanovení § 2 zákona č. 403/1990 Sb.).

2. V ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. nejde o nárok vyplývající z ustanovení občanského zákoníku (zákona č. 40/1964 Sb.) o dědění, nýbrž o nárok „dalších oprávněných osob“ založený přímo zákonem č. 403/1990 Sb.

Došlo-li proto např. v řízení o dědictví po zemřelé osobě, které byla již dříve věc odňata na základě předpisů uvedených v ustanovení § 1 zákona č. 403/1990 Sb., k odmítnutí dědictví po této osobě ze strany některé z dalších oprávněných osob (uvedených v ustanovení § 3 zákona č. 403/1990 Sb.), které učinily jako dědici zemřelého, nemá to význam pro vznik nároku ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. Pro nárok těchto dalších oprávněných osob nemá právní význam, zda se jako neopomenutelní dědicové dovolali neplatnosti závěti zůstavitele vůči dědicům ze závěti (§ 40a a § 479 o. z.).

Ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. výslovně uvádí, že zemřel-li vlastník věci nebo byl-li prohlášen za mrtvého, vydá se věc (odňatá podle předpisů uvedených v § 1 zákona č. 403/1990 Sb.) dalším oprávněným osobám v pořadí, v němž jsou tyto osoby uvedeny v ustanovení § 3 odst. 1 téhož

zákona. Ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb. pak ještě výslovně zdůrazňuje, že jen není-li osob uvedených v ustanovení § 3 odst. 1 téhož zákona, vydá se věc dědici vlastníka (tj. tedy nikoli dědici ze závěti, který patří mezi osoby uvedené pod písm. a/ v § 3 odst. 1 uvedeného zákona).

U závěti není ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 písm. a) zákona č. 403/1990 Sb. rozhodné, zda byla závěť pořízena před tím, než došlo k odnětí vlastnického práva k nemovitým, popřípadě k movitým věcem (srov. § 1 téhož zákona). Dědicem ze závěti není ten, kdo měl podle závěti obdržet pouze individuálně určenou věc (věci) nebo právo (práva), pokud ovšem nejde přímo o věc, která byla odňata ve smyslu ustanovení § 1 zákona č. 403/1990 Sb.

Pokud se dítě zemřelé osoby, jíž byla věc odňata, nedožilo dne 1. 11. 1990 (tj. dne účinnosti zákona č. 403/1990 Sb.), potom vstupují případně jeho potomci do práva (podílu) zemřelého předka. Obdobně to platí o dětech sourozenců oprávněné osoby, která zemřela (srov. § 3 odst. 1 písm. d/ zákona č. 403/1990 Sb.). Právo tu náleží jen dětem těchto sourozenců.

3. Povinnost vydat věc, jež byla fyzické osobě nebo soukromé právnické osobě odňata (§ 1 zákona č. 403/1990 Sb.), stíhá všechny právnické osoby (organizace) s výjimkou (srov. § 4 a § 15 zákona č. 403/1990 Sb.) podniků se zahraniční majetkovou účastí a obchodních společností, jejichž společníky jsou výhradně fyzické osoby (nejde-li o věci nabyté od právnických osob po 1. 10. 1990).

Povinnost vydat věc stíhá tedy i družstevní organizaci, která věc, jež přešla na stát (§ 1 zákona č. 403/1990 Sb.), koupila od státu. Právní

postavení organizace, která nabyla věc koupí od státu, nemůže být ovšem horší než postavení té fyzické osoby, kterou má na zřeteli ustanovení § 15 odst. 1, věta třetí, zákona č. 403/1990 Sb. (ve znění čl. I bod 6 zákona č. 137/1991 Sb.), totiž že tato osoba, jež je povinna věc vydat, má právo na vrácení kupní ceny, kterou zaplatila při koupi věci od státu, s tím, že tento nárok uplatní u příslušného orgánu státní správy (§ 15 odst. 1 a 2 zákona č. 403/1990 Sb.). Poukázat je tu třeba na úpravu obsaženou v ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 42/1992 Sb. (ve znění zákonného opatření č. 297/1992 Sb. a zákona č. 496/1992 Sb.); pokud družstvo vydá věc podle zákona č. 403/1990 Sb., uzavře s ministerstvem pro správu národního majetku a jeho privatizací ČR dohodu o vzájemném vypořádání nároků podle ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 42/1992 Sb.

4. Ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. umožňuje oprávněným osobám (§ 2 a § 3 zákona č. 403/1990 Sb.) vyzvat organizaci, aby věc, která byla odňata, neodkladně vydala. Pojem „neodkladně“ je tu třeba chápat jako obecné stanovení časového rámce, v němž má dojít k uzavření dohody o vydání věci a o vzájemném vypořádání (§ 5 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb.), a to bez ohledu na další lhůty upravené v zákoně č. 403/1990 Sb. (§ 19).

Nárok na vydání věci podle ustanovení § 5 zákona č. 403/1990 Sb. se uplatňuje písemnou výzvou. Musí být uskutečněna ve lhůtě stanovené v ustanovení § 19 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb.; tato lhůta má hmotněprávní povahu.

Nepodají-li všechny oprávněné osoby, které jsou uvedeny v jednotlivých skupinách v ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. (pod písm. a/, b/, c/ a d/) podle pořadí těchto skupin, výzvu vůči povinné osobě k vydání věci (§ 5 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb.) ve lhůtě podle ustanovení § 19 odst. 1 téhož zákona, náleží právo na vydání věci v celém rozsahu zbývající oprávněné osobě (zbývajícím oprávněným osobám) z příslušné skupiny dalších oprávněných osob, pokud včas podala (podaly) výzvu. K dalším oprávněným osobám, které výzvu nepodaly, se nepřihlíží.

Nepodají-li včas výzvu organizaci k vydání věci osoby uvedené v jednotlivých skupinách dalších oprávněných osob (§ 3 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb.), náleží právo na vydání věci oprávněným

osobám uvedeným v dalších skupinách, pokud nárok na vydání věci včas uplatnily; to se však netýká rodičů vlastníka, uvedených v ustanovení § 3 odst. 1 písm. c) zákona č. 403/1990 Sb., protože jejich právo je vázáno na podmínku, že nežijí osoby uvedené v ustanovení § 3 odst. 1 písm. b) téhož zákona.

Uplatní-li nárok na vydání věci jen jeden z podílových spoluvlastníků a druhý spoluvlastník (další spoluvlastníci) nikoli, nemůže být celá věc vydána jen některému (některým) z podílových spoluvlastníků. 2) U bezpodílových spoluvlastníků postačí, když výzvu k vydání věci uplatní jen jeden z nich; je tu totiž třeba brát v úvahu, že ve smyslu ustanovení § 143 o. z. právo jednoho z manželů k věcem v bezpodílovém spoluvlastnictví není omezeno velikostí a poměrem podílů spoluvlastníků, a že oběma z bezpodílových spoluvlastníků náleží ve vztahu k třetím osobám ochrana jejich vlastnických práv k věcem patřícím do tohoto spoluvlastnictví, protože jim náleží nedílné právo k celé věci.

Uplatněný nárok na vydání věci ve smyslu ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb., získaný za účinnosti zákona č. 403/1900 Sb. (tj. po 1. 11. 1990), se může stát předmětem dědění. Tento nárok je majetkové povahy a má u nemovitosti hodnotu odpovídající ceně podle ustanovení § 14 zákona č. 403/1990 Sb.

5. Písemná dohoda, uzavřená mezi oprávněnou osobou a povinnou osobou o vydání nemovité věci (§ 5 odst. 2 a 3 zákona č. 403/1990 Sb.), podléhá vkladu do katastru nemovitostí (§ 2 zákona č. 265/1992 Sb.).

Pokud ve vydávané nemovitosti jsou byty v osobním vlastnictví jiného občana, musí být z obsahu dohody patrno, že se tyto byty oprávněné osobě nevydávají. Obdobně je tomu i např. u garáží, patřících jinému vlastníkovi, ve dvorech obytných domů, pokud tyto garáže nejsou stavebně spojeny s vydávanou stavbou a netvoří tak její součást (srov. § 120 odst. 1 o. z.).

Jsou-li pochybnosti o tom, zda existují nebo neexistují ještě další oprávněné osoby kromě té, která zaslala výzvu k vydání věci, měla by se oprávněná osoba postarat o to, aby povinné osobě (organizaci) byl předložen např. úmrtní list (úmrtní listy) nebo ověřené písemné prohlášení osoby, jež je zařazena v některé z předcházejících skupin (§ 3 odst. 1 písm. a, b) , c/ a d/ a § 3 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb.) o tom, že své právo podle ustanovení § 5 odst. 1 téhož zákona neuplatnila, popřípadě písemné prohlášení o tom, že již není osob uvedených v předchozích skupinách oprávněných osob, uvedených v § 3 zákona č. 403/1990 Sb.

Dohodu o vydání věci nemůže uzavřít organizace, která ve skutečnosti věc nedrží, a tedy ji ani nemůže vydat.

6. Ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. (o tom, že je-li více oprávněných osob, vyplývá jejich podíl z § 3 tohoto zákona, pokud se písemně nedohodly jinak) lze uplatnit jen ve vztahu mezi osobami, jež jsou uvedeny v jednotlivých skupinách podle ustanovení § 3 odst. 1 písm. a), b), c) a d) zákona č. 403/1990 Sb., nikoli tedy mezi oprávněnými osobami mimo rámec těchto skupin.

Pokud jde o vzdání se podílu na vydávané věci ze strany některé z oprávněných osob, pak tu jde o právní vztah mezi oprávněnými osobami navzájem; žádná z oprávněných osob se nevzdává svého podílu z uvedeného nároku vůči povinné osobě, nýbrž jen vůči ostatní z oprávněných osob. Nemá proto být toto vzdání se podílu na nároku obsahem dohody povinné osoby a oprávněných osob o vydání věci (§ 5 odst. 3 zákona č. 403/1990 Sb.).

7. Pokud jde o podstatné zhodnocení stavby (§ 10 odst. 3 zákona č. 403/1990 Sb. ve znění zákona č. 137/1991 Sb.), je třeba je chápat jako výsledek provedených prací a vložených investic, které přesahují běžnou údržbu stavby; nejsou tu míněny zejména práce a vynaložené náklady, jež se při údržbě staveb pravidelně opakují a nevymykají se z rámce běžného hospodaření. Musilo by jít o

takové práce a takové vynaložené náklady, jimiž se mění stavba, a to podstatně, buď z hlediska jejího rozsahu nebo obsahu (srov. k tomu č. 15/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů a č. 54/1973, str. 208-209, Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Při stanovení výše částky představující podstatné zhodnocení stavby podle ustanovení § 10 odst. 3 zákona č. 403/1990 Sb. se vychází z rozdílu ceny stavby ke dni jejího odnětí, zvýšené o 3 % z této částky za každý rok od odnětí do 1.1.1990, a ceny stavby ke dni uzavření dohody o vydání věci (srov. § 14 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb.).

Pokud jde o pozemek, na němž stojí (je umístěna) stavba, která byla zřízena až po převzetí pozemku státem (§ 10 odst. 4 zákona č. 403/1990 Sb. ve znění zákona č. 137/1991 Sb.), pak je tu rozhodující skutečnost umístění stavby na pozemku a nikoli ta skutečnost, zda jde o umístění celé stavby nebo její části (jde-li o stavbu umístěnou např. na dvou pozemcích). Nebylo by žádoucí, zejména pro možné nejistoty a spory, aby pozemky, na nichž jsou stavby umístěny jen zčásti, měly takový právní stav, že by jejich určitá část byla ve vlastnictví jednoho subjektu a ohledně další části téhož pozemku by byl založen jiný právní vztah (z hlediska vlastnictví pozemku a stavby). V rámci dohody o vydání věci a o vzájemném vypořádání (§ 5 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb.) by ovšem bylo možné se dohodnout např. o vydání pozemku po oddělení jeho části (zejména po oddělení této části na základě geometrického oddělovacího plánu a případně už i po přidělení samostatného parcelního čísla), která je zastavěná stavbou (její částí). Takto vydělená část by se tím stala samostatnou věcí v právním smyslu, způsobilou být předmětem občanskoprávního vztahu.

Stejně tak by dohoda o vydání věci a o vzájemném vypořádání mohla obsahovat i zřízení věcných práv k vydávanému pozemku (např. pokud jde o přístupovou cestu ke stavbě, ke studni apod.).

Jako stavbu tu nelze chápat např. vestavěné podzemní vedení, které nemění způsob užívání pozemku.

8. Ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb. zakládá bezvýjimečnou povinnost organizace nabídnout oprávněné osobě (oprávněným osobám) ke koupi movité věci, jež slouží k provozu činnosti umístěné ve vydávané nemovitosti.

Nejde tu o předkupní právo, jež by zakládalo právo organizace si tyto věci ponechat bez nutnosti nabízet je oprávněné osobě (oprávněným osobám) ke koupi, nehodlá-li je organizace prodat.

9. Lhůta uvedená v ustanovení § 19 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. je lhůtou prekluzívní, zatím co lhůta uvedená v ustanovení § 19 odst. 2 téhož zákona je lhůtou pořádkovou, jak vyplývá z ustanovení § 22 odst. 1 a 2 zákona č. 403/1990 Sb.

Třicet dní po uplynutí šestiměsíční lhůty (viz § 19 odst. 1 a 2 zákona č. 403/1990 Sb.) je krajní lhůtou ke splnění právní povinnosti organizace vydat věc a uzavřít dohodu o vydání věci a o vzájemném vypořádání. Nedodržením této lhůty se organizace vystavuje jednak peněžní sankci podle ustanovení § 22 odst. 3 zákona č. 403/1990 Sb. a jednak i podání žaloby vůči ní ze strany oprávněné osoby o vydání věci (§ 5 odst. 3 zákona č. 403/1990 Sb.) a v případě úspěšnosti žaloby i povinnosti nahradit náklady řízení.

Je-li sepsána dohoda o vydání věci, uzavřená mezi oprávněnou osobou a povinnou osobou, má být věc neodkladně vydána (srov. § 5 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb.). Doba do zápisu vkladu práva na nemovitost do katastru by zpravidla prodlužovala 30denní lhůtu k vydání věci, uvedenou v § 19 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb.; k tomuto prodlužování není v zákoně č. 403/1990 Sb. žádná opora.

Sankcí za neuspokojení nároků oprávněné osoby (§ 22 odst. 3 zákona č. 403/1990 Sb.) není povinná osoba postihována uložením této sankce výrokem nějakého rozhodnutí, nýbrž je-li v prodlení, je

přímo ze zákona povinna ji uhradit, a to ministerstvu pro správu národního majetku a jeho privatizaci ČR.

10. Povinnost organizace (nebo jiné povinné osoby) vůči oprávněné osobě ve smyslu ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. je tímto právním předpisem označena jako „vydání věci“. Zároveň je uložena povinnost uzavřít mezi oprávněnou osobou a povinnou osobou dohodu o vydání věci, která podléhá, pokud jde o nemovitosti, vkladu do katastru. (§ 2 zákona č. 265/1992 Sb.).

Zákonná úprava obsažená v zákoně č. 403/1990 Sb. (stejně jako v zákoně č. 87/1991 Sb. i v zákoně č. 229/1991 Sb.) nevychází z toho, že by vyvlastňovací a jiné obdobné akty a všechny právní úkony na ně navazující byly neplatné, takže by už zákonem samotným se obnovovalo vlastnické právo původních vlastníků.

Je tedy třeba se zabývat tím, čeho se má oprávněná osoba domáhat svým žalobním návrhem, jestliže nedojde k dobrovolnému splnění povinnosti věc vydat (§ 5 odst. 4 zákona č. 403/1990 Sb.).

Protože zákon stanoví jako základní povinnost vydání věci, je třeba mít za to, že především ke splnění této právní povinnosti směřuje žalobní nárok uplatněný u soudu oprávněnou osobou.

Vydání rozsudku o návrhu uplatněném ve smyslu ustanovení § 5 odst. 4 zákona č. 403/1990 Sb. nemá povahu právního prostředku ochrany práva oprávněné osoby proti tomu, kdo neoprávněně zasahuje do jejího vlastnického práva (jak to má na zřeteli ustanovení § 126 odst. 1 o. z.). Jde tu o zvláštní právní institut restituce (případně rehabilitace) práv vlastníka za splnění určitých zákonem stanovených a vymezených předpokladů. Splnění těchto zákonem stanovených a vymezených předpokladů musí soud objasnit a posoudit dříve, než vyhoví žalobě o vydání věci ve smyslu ustanovení zákona č. 403/1990 Sb. Žaloba o vydání věci je tedy plně adekvátním prostředkem k uplatnění takto zákonem vyjádřeného nároku.

Rozsudek soudu ukládající toto vydání věci (míněné ve smyslu ustanovení zákona č. 403/1990 Sb. jako vydání věci do vlastnictví oprávněné osoby / § 2 a § 3 tohoto zákona/) je veřejnou listinou dokládající právní opodstatněnost restituce (rehabilitace) práv vlastníka věci; je však i podkladem pro případný soudní výkon rozhodnutí odebráním movité věci.

V případě nároku na vydání věci podle ustanovení § 5 zákona č. 403/1990 Sb. nejde o ochranu práva ve smyslu ustanovení § 126 odst. 1 o. z., nýbrž o právní institut restituce veškerých práv původního vlastníka; proto pojem vydání věci tu zahrnuje i vyklizení nemovité věci, aby mohlo dojít k úplné restituci (rehabilitaci) práv; proto rozsudek ukládající vydání věci podle ustanovení 5 zákona č. 403/1990 Sb. je i podkladem pro soudní výkon rozhodnutí vyklizením nemovité věci. Požadovat vydání dalšího rozsudku o vyklizení věci ve zvláštním soudním řízení, pokud povinná osoba dobrovolně na základě předchozího rozhodnutí nesplní povinnost věc vydat, by bylo v rozporu se záměrem zákona, jímž bylo umožnit dostupnými prostředky, tj. pokud možno jednoduchou cestou, zmírnění křivd.

Výrok rozsudku ukládající vydání věci ve smyslu ustanovení zákona č. 403/1990 Sb. je postačujícím podkladem pro záznam do katastru nemovitosti (viz § 7 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb.), aniž by tu musila být ještě uzavírána dohoda o vydání věci (srov. k tomu i nález bývalého Ústavního soudu ČSFR, uveřejněný pod č. 16/1992 Sbírky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR 3)).

Nelze ovšem ve smyslu ustanovení § 80 písm. b) o. s. ř. a ustanovení § 5 odst. 2 a 3 zákona č. 403/1990 Sb. vyloučit možnost uplatnění žaloby o uložení povinnosti organizace (povinné osoby) uzavřít s oprávněnou osobou dohodu o vydání věci. Pravomocný rozsudek soudu, jímž by bylo uvedené žalobě vyhověno, by nahrazoval projev vůle povinné osoby směřující k uzavření této dohody

v navrženém znění (ve smyslu ustanovení § 161 odst. 3 o. s. ř.).

;Uplatnění nároku u soudu podle ustanovení § 5 odst. 4 zákona č. 403/1990 Sb. je možné v obecné tříleté promlčecí době (§ 101 o. z.).

III.

K některým dalším ustanovením zákona č. 87/1991 Sb.

1. Z toho, co bylo již shora uvedeno v souvislosti s ustanoveními zákona č. 403/1990 Sb., lze ohledně ustanovení zákona č. 87/1991 Sb. uplatnit obdobně např. to, co je uvedeno pod II/3, II/4, odst. 3, 4 a 6, II/5 a II/10.

2. Při posouzení toho, zda se na konkrétní právní vztah vztahují ustanovení zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, je rozhodné, o jaký druh majetku šlo v době, kdy došlo k tomu, že věc přešla do vlastnictví státu (tedy kupř. k tomu, zda tehdy šlo o zemědělskou půdu využívanou k zemědělské výrobě). Šlo-li o zemědělskou půdu využívanou k zemědělské výrobě, včetně souvisejících obytných a hospodářských budov, lesní půdy a vodních ploch, potom se na zmírnění křivd nepoužijí ustanovení zákona č. 87/1991 Sb. (§ 1 odst. 4 tohoto zákona). Na řešení případů těchto křivd pamatují ustanovení § 6 a § 7 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.

3. Oprávněnou fyzickou osobou (§ 3 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.) je i ta fyzická osoba, která založila takové sdružení nebo byla členem takového sdružení, jež nebylo právnickou osobou.

Pokud jde o fyzické osoby, které např. provozovaly pod společnou firmou obchodní činnost v rámci veřejné obchodní společnosti (srov. čl. 85 dříve platného obecného obchodního zákoníku z roku 1863 /zákona č. 1/1863 ř. z./), jež nebyla zrušena způsobem uvedeným v čl. 123 a v čl. 125 obecného zákoníku obchodního z roku 1863, přičemž majetek této veřejné obchodní společnosti přešel na stát (popřípadě na jinou právnickou osobu) ve smyslu ustanovení § 6 zákona č. 87/1991 Sb.), potom u těchto osob může jít o uplatnění návrhu na vydání věci, která představuje jejich prokazatelné majetkové vklady do veřejné obchodní společnosti (případně podíly na jmění společnosti); srov. k tomu např. čl. 85 dříve platného obecného zákoníku obchodního z roku 1863. Jde tu o případy, kdy některý z jednotlivých přechodů na stát (jak jsou uvedeny např. v § 6 odst. 1 a 2 zákona č. 87/1991 Sb.) postihl celou veřejnou obchodní společnost. Není tu třeba brát v úvahu případy, v nichž již zmíněný způsob přechodu věci na stát byl přímo jmenovitě zaměřen např. proti osobám, které v rámci veřejné obchodní společnosti provozovaly obchodní živnost pod společnou firmou.

4. Zemřela-li oprávněná osoba, jejíž věc přešla do vlastnictví státu (§ 3 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.), pak již není rozhodné, zda tato zemřelá osoba byla státním občanem ČR; platí tu ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.

Vzhledem k počátku účinnosti zákona č. 87/1991 Sb., jenž byl v době trvání bývalé ČSFR, je nyní právně nerozhodná skutečnost, že ten, kdo učinil výzvu k vydání věci, která je v České republice, je po zániku ČSFR nyní občanem Slovenské republiky.

5. Oprávněné osoby uvedené v ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb. musely po smrti osoby uvedené v ustanovení § 3 odst. 1 téhož zákona samy uplatnit svůj nárok ze zákona č. 87/1991 Sb., a to bez ohledu na to, zda oprávněná osoba, která zemřela, sama svůj nárok již uplatnila nebo nikoli.

Jinak zemřela-li osoba uvedená v ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. poté, co byl touto osobou uplatněn nárok anebo už byla s ní uzavřena dohoda o vydání věci ve smyslu ustanovení § 5 odst. 3 téhož zákona, stávají se nároky z této dohody předmětem dědictví po ní a do jejích práv

mohou osoby uvedené v ustanovení § 3 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb. vstoupit jen jako dědicové oprávněné osoby. Nároky zemřelé osoby na vydání věci se tu oceňují v řízení o dědictví podle cenových předpisů platných v době smrti zůstavitele.

6. Rozsah nároku dědice ze závěti (§ 3 odst. 2 písm. b/ zákona č. 87/1991 Sb.) na vydání věci, která přešla na stát (§ 6 téhož zákona), je dán výší podílu uvedeného v závěti. Závětní dědic jednotlivých věcí a práv není oprávněnou osobou ve smyslu ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) zákona č. 87/1991 Sb., pokud ovšem nejde právě o věc, na kterou se vztahuje povinnost povinné osoby věc vydat; v takovém případě je rozsah jeho nároků na vydání věci dán zněním závěti.

Manželem osoby, jejíž věc přešla na stát, ve smyslu ustanovení § 3 odst. 2 písm. c) zákona č. 87/1991 Sb. se rozumí její manžel, s nímž manželství trvalo (nebylo rozvedeno) v době úmrtí této osoby.

7. Právnickými osobami, které drží věci, jejichž vydání se oprávněná osoba (oprávněné osoby) domáhá (§ 4 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.), jsou takové právnické osoby, jež získaly věc od státu, na nějž věc přešla v případech uvedených v ustanovení § 6 zákona č. 87/1991 Sb.

Jestliže právnické osoby získaly v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 věci (jež mají nyní v držení), které patřily osobě, jež je státním občanem ČR a má trvalý pobyt na jejím území, přičemž šlo o získání těchto věcí v takových případech, jež má na zřeteli ustanovení § 6 zákona č. 87/1991 Sb., pak tu bylo možné dosáhnout nápravy jen za splnění předpokladů uvedených v ustanovení § 31 zákona č. 87/1991 Sb.

Ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. je nutno vztáhnout i na jiné než právnické osoby, pokud u nich nejde o výjimky uvedené v tomto ustanovení.

Převodem ve smyslu ustanovení § 4 odst. 2 (in fine) zákona č. 87/1991 Sb. nejsou míněny případy nabytí věci např. v souvislosti s vypořádáním bezpodílového spoluvlastnictví nebo nabytí věci děděním. Na tyto nabyvatele však přechází povinnost zemřelé osoby (týkající se nároku uplatněného oprávněnou osobou podle ustanovení § 5 odst. 1 téhož zákona) do výše nabytého dědictví, popřípadě do výše toho, co při vypořádání takto získali z toho majetku, který byl získán v rozporu s právními předpisy (platnými v době získání věci od státu) nebo na základě protiprávního zvýhodnění.

Fyzická osoba, která nenabyla vlastnictví věci od státu, není osobou povinnou k vydání věci podle ustanovení § 4 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.

8. Věcí, která má být vydána (§ 5, odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.), je i spoluvlastnický podíl na věci, jež byla před převedením na stát v podílovém spoluvlastnictví oprávněných osob. Oprávněná osoba může z důvodu podílového spoluvlastnictví sama uplatnit jen nárok na vydání spoluvlastnického podílu. Naproti tomu bezpodílový spoluvlastník je oprávněn požadovat vydání celé věci, a to i když z bezpodílových spoluvlastníků on sám splňuje předpoklady uvedené v ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.

9. Jestliže došlo jen k faktickému zmocnění se věci, které nebylo právně podloženo, nedošlo k tomu, že by věc přešla do vlastnictví státu (ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.) nebo na stát (ve smyslu ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.), nýbrž jde o případ, kdy stát získal věc bez právního důvodu (§ 6 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.).

Plněním bez právního důvodu (srov. § 451 odst. 2 o. z.) jsou nejen případy plnění, u něhož právní důvod nebyl dán od počátku, ale i plnění, jehož právní důvod odpadl (srov. č. 26/1975, str. 126, odst. 4, a č. 1/1979, str. 5, odst. 3, Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

K některým druhům případů, v nichž v rozhodném období (25. 2. 1948 až 1. 1. 1990) věc přešla na

stát, lze s poukazem na ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. uvést:

a) Při posuzování toho, zda věc přešla na stát podle dříve platného ustanovení § 453a o. z. (srov. § 6 odst. 1 písm. a/ zákona č. 87/1991 Sb.), když se občan zdržoval v cizině, je třeba vycházet z toho, zda bylo vydáno opatření finančního odboru bývalého okresního národního výboru o realizaci tohoto majetku pro stát.

b) Tísní je třeba ve smyslu ustanovení § 6 odst. 1 písm. d) a písm. g) zákona č. 87/1991 Sb. rozumět hospodářský nebo sociální stav, který doléhá na jednajícího takovým způsobem a s takovou závažností, že za této situace učiní právní úkon, který by jinak neučinil, anebo u dvoustranných (vícestranných) jednání úkon neuzavřel (viz k tomu dále i rozhodnutí pod č. 36/1993 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

c) Zkrácenou formou řízení (§ 6 odst. 1 písm. e/ zákona č. 87/1991 Sb.) byl např. postup při soudním výkonu rozhodnutí prodejem nemovitostí správním orgánem s použitím směrnice ministerstva financí ze 16. 5. 1966, čj. 414/9000/66, o zabezpečení a správě zajištěného majetku a prozatímní správě a realizaci majetku nabytého státem (jež byly vydány podle zmocnění obsaženého dříve v ustanovení § 391 zákona č. 109/1964 Sb. /v hospodářském zákoníku/); srov. k tomu sdělení č. 19/1966 a sdělení č. 9/1967 Sbírky instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti. Uvedená směrnice byla ovšem již zrušena (§ 16 vyhlášky č. 86/1977 Sb.).

d) Vyvlastněním bez vyplacení náhrady (§ 6 odst. 1 písm. j/ zákona č. 87/1991 Sb.) nelze chápat případy, v nichž došlo ke složení náhrady za vyvlastnění do úschovy a k jejímu připadnutí státu po uplynutí kaduční lhůty (§ 185g odst. 3 o. s. ř.).

10. Uvádí-li se v ustanovení § 7 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb. „původní věc“ v souvislosti se zhodnocením věci, jež má za následek podstatné převýšení ceny věci, je tím míněna např. vydávaná nemovitost ve stavu před tímto jejím zhodnocením; zhodnocením je tu míněn rozdíl mezi hodnotou nemovitosti před stavební úpravou a po ní, nikoli cena vynaložených prostředků (nákladů).

Je třeba mít na zřeteli, že v § 7 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb. je stanoveno, že jak cena původní, tak i cena ke dni podání výzvy o vydání věci oprávněné osobě se stanoví podle cenových předpisů platných ke dni účinnosti zákona č. 87/1991 Sb., takže rozdíl v těchto cenách spočívá např. v amortizaci.

11. Za stavbu ve smyslu ustanovení § 8 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb. je třeba považovat takovou stavbu, která z dříve nezastavěného pozemku činí pozemek zastavěný, přičemž jde o stavbu hlavní (k níž mají případné ostatní stavby funkci doplňkovou).

V případech uvedených v ustanovení § 8 odst. 6 zákona č. 87/1991 Sb. nezačne běžet lhůta, v níž může oprávněná osoba uplatnit proti povinné osobě své nároky u soudu, a to až do doby vydání zákona o ochraně státních kulturních památek.

12. Ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. je ustanovením kogentním (donucujícím), jehož význam je ještě zdůrazněn poslední větou tohoto odstavce, že totiž právní úkony uzavřené v rozporu s tímto ustanovením jsou neplatné.

Má-li však povinná osoba nakládat s věcmi až do jejich vydání oprávněné osobě s péčí řádného hospodáře, nebylo by účelné např. ponechat prázdné volné a uvolněné místnosti až do jejich faktického vydání oprávněným osobám. Protože přenechání těchto místností jinému do užívání zakazuje ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. (s vyjímkou dohod o odevzdání a převzetí bytu), je tu možné uvážit možnost a účelnost přenechání těchto místností do užívání přímo oprávněné osobě (oprávněným osobám), ohledně níž toto přenechání není zakázáno ustanovením § 9

odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. Uzavření takové (byť i zpravidla krátkodobé) smlouvy o jejich přenechání do nájmu (podle ustanovení § 663 o. z.) za úplatu je možné, když jde o nemovitost, která je jako národní majetek spravována státní organizací nebo státním orgánem, a nárok oprávněné osoby (§ 3 zákona č. 87/1991 Sb.) nebyl ještě realizován. Pokud by oprávněná osoba nechtěla byt (místnost), přenechaný do jejího užívání, sama užívat, mohla by jej (ji) zase dále poskytnout k užívání jiné osobě v rámci svého získaného oprávnění k dočasnému užívání (do podnájmu).

13. Nemovitostí, kterou nelze vydat (ve smyslu ustanovení § 13 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.), je např. stavba, která zásadní přestavbou ztratila svůj původní stavebně technický charakter (srov. § 8 odst. 1 téhož zákona), nebo nemovitost, která přešla do vlastnictví osoby, na níž se nevztahuje povinnost věc vydat (ve smyslu ustanovení § 4 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.).

O zásadní přestavbě stavby (§ 8 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.) lze uvažovat tehdy, jestliže při této přestavbě došlo ke změně podstaty nemovité věci, a to z hlediska druhu, obsahu nebo rozsahu nemovitosti srov. k tomu č. 15/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů a č. 54/1973, str. 208 – 209, Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

14. Vzhledem k ustanovení § 12 odst. 2 písm. c) zákona č. 87/1991 Sb., zakládajícímu mezi uživateli bytů a nebytových prostor (v nemovitostech, které jsou vydávány oprávněné osobě) také uživatelům místností sloužících pro potřeby školství nárok na uzavření smlouvy o nájmu nebytových prostor, je zřejmě třeba i ustanovení § 15 odst, 2 zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, jež se týká nájmu místností sloužících k osvětové činnosti, vykládat tak, že se toto ustanovení vztahuje také na nájemní vztahy týkající se školských zařízení.

15. Oprávněnou osobou ve smyslu ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb. (srov. k tomu i § 16 odst. 2, věta druhá, zákona č. 87/1991 Sb.) se rozumí nejen občan, jehož majetek převzal stát na základě soudního rozhodnutí nebo správního rozhodnutí (zrušeného nyní podle zákonů o soudní rehabilitaci a o mimosoudních rehabilitacích; srov. § 13 odst. 2 a § 16 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb.), ale také osoby uvedené v ustanovení § 3 odst. 2 a 3 č. 87/1991 Sb.

16. Ustanovení zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, lze vztáhnout i na konkrétní případy příslušníků bývalé finanční stráže, kteří nedůvodně nebyli převedeni do tehdejšího Sboru národní bezpečnosti (ve smyslu ustanovení zákona č. 275/1948 Sb.), a došlo tedy k ukončení jejich služebního poměru. Musí tu však jít o případy, u nichž jsou splněny zákonné předpoklady uvedené v ustanoveních § 1 odst. 1 a § 21 zákona č. 87/1991 Sb. V těchto odůvodněných případech by pak bylo na místě vydat k žádosti oprávněného osvědčení podle ustanovení § 22 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.

Za dohodu o skončení pracovního poměru uzavřenou pod tlakem politické perzekuce (§ 21 odst. 1 písm. e/ zákona č. 87/1991 Sb.) lze považovat (s uvážením okolností konkrétního případu) i dohodu o skončení pracovního poměru, uzavřenou až poté, co byla pracovníkovi dána výpověď pracovního poměru podle usnesení vlády z 29. 7. 1951 o snížení počtu administrativních zaměstnanců v hospodářství a státní správě o 77 000 osob.

17. Jestliže ustanovení § 22 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb. zakládá možnost podat žalobu o určení, že důvodem skončení služebního poměru byly okolnosti uvedené v ustanovení § 21 téhož zákona, jde tu o případ, který má na zřeteli ustanovení § 248 odst. 2 písm. a) o. s. ř., a není tu místo pro podání žaloby proti správnímu rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 247 a násl. o. s. ř. proti opatření státního orgánu, jimž nebylo vydáno požadované osvědčení podle ustanovení § 22 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb., popřípadě bylo vydáno vadné osvědčení.

18. V řízení o žalobě o vydání věci může být žalobním návrhem nebo vzájemným návrhem žalovaného (§ 97 odst. 1 o. s. ř.) uplatněn nárok na vzájemné vypořádání nároků (např. podle § 7 zákona č.

87/1991 Sb.). Ve sporech tohoto druhu by bylo třeba vyjádřit výrokem rozsudku vzájemnou (synalagmatickou) povinnost žalobce a žalovaného.

IV.

K některým ustanovením zákona č. 229/1991 Sb.

1. Z toho, co bylo již uvedeno v části II. a III. v souvislosti s ustanoveními zákona č. 403/1990 Sb. a zákona č. 87/1991 Sb., lze ohledně ustanovení zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění zákonů č. 42/1992 5b., č. 93/1992 Sb., č. 39/1993 Sb. a č. 183/1993 Sb.) /4/ poukázat zejména na to, co je uvedeno např. pod II/2, II/7, III/2, III/3 a III/8 ovšem se zřetelem na specifičnost právní úpravy obsažené v zákoně č. 229/1991 Sb. Naopak lze zase např. to, co je uvedeno pod IV/3 uplatnit i při aplikaci a výkladu ustanovení § 6 odst. 1 písm. g) zákona č. 87/1991 Sb.

2. Ustanovení zákona č. 229/1991 Sb., jež se vztahují především na půdu, která tvoří zemědělský půdní fond (§ 1 odst. 1 písm. a/ zákona č. 229/1991 Sb.), lze použít na zahrady, přilehlé k obytnému domu v souvislé zastavěné části obce a využívané k pěstování plodin pro vlastní potřebu, jen tehdy, byla-li tu dána souvislost se zemědělskou výrobou (např. tato zahrada byla původnímu vlastníku odňata se zemědělskou půdou používanou k zemědělské výrobě) (k tomuto právnímu závěru správně dospěl např. Krajský soud v Hradci Králové v rozsudku sp. zn. 8 Co 407/92). To však nemá negativní důsledek z hlediska nároku na vydání věci podle ustanovení zákona č. 87/1991 Sb.

3. Nápadně nevýhodnými podmínkami ve smyslu ustanovení § 6 odst. 1 písm. k) zákona č. 229/1991 Sb. nelze rozumět vždy jen rozpor s cenovými předpisy, ale také i jiné další okolnosti. Může jít např. o případ, kdy vlastník obytné budovy patřící k původní zemědělské usedlosti se po nuceném vystěhování z obce přestěhoval do jiné obce, v níž žil v podstatně horších podmínkách.

Ustanovení § 6 odst. 1 písm. o) zákona č. 229/1991 Sb. nepředpokládá, že by výměr o znárodnění, jež bylo vykonáno v rozporu s tehdy platnými zákonnými předpisy, musil být zrušen; postačí tu, je-li doloženo, že došlo ke znárodnění provedenému v rozporu s tehdy platnými zákonnými předpisy.

4. Návrh původního vlastníka ve smyslu ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. může být uplatněn jen tehdy, nebyla-li již původnímu vlastníku poskytnuta náhrada za tuto nemovitost podle ustanovení § 11 odst. 2 a 3 i ustanovení § 14 zákona č. 229/1991 Sb.

5. Dohodu o vydání nemovitosti, uzavřenou mezi oprávněnou osobou a povinnou osobou, schvaluje pozemkový úřad (§ 9 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb.) ve správním řízení, jehož účastníkem je vedle osob, uvedených v § 9 odst. 8 zákona č. 229/1991 Sb., každý, jehož práva a právem chráněné zájmy či povinnosti mohou být tímto rozhodnutím dotčeny (srov. § 14 zákona č. 71/1967 Sb.).

Účel, jemuž má sloužit vydání rozhodnutí pozemkového úřadu podle ustanovení § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., je v převážné většině řešených případů dvojí: vyřešit otázku povinnosti k vydání nemovitosti, ohledně níž nedošlo k jejímu vydání na základě dohody oprávněné osoby a povinné osoby, jsou-li k tomu splněny zákonné předpoklady, a v důsledku toho rozhodnout (jak stanoví § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb.) o vlastnictví oprávněné osoby k nemovitosti. Zákon č. 229/1991 Sb. (ve znění zákona č. 183/1993 Sb.) také v ustanovení § 8 odst. 1 a § 16 odst. 6 uvádí rozhodnutí o vydání nebo nevydání nemovitosti.

Uvedenému dvojímu účelu rozhodnutí podle ustanovení § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb. proto odpovídá, aby tam, kde byla sporná otázka, zda oprávněné osobě má či nemá být vydána nemovitost ve smyslu ustanovení § 6 zákona č. 229/1991 Sb., pozemkový úřad ve svém rozhodnutí rozhodoval jednak o tom, že povinná osoba je povinna vydat oprávněné osobě nemovitost (identifikovanou parcelními čísly, případně dalšími identifikačními údaji) a jednak o tom, že tato vydávaná nemovitost

je vlastnictvím oprávněné osoby na základě toho, co v konkrétním případě vyplynulo ustanovení zákona č. 229/1991 Sb. (zejména z ustanovení § 6 tohoto zákona).

Při rozhodování pozemkového úřadu může také přicházet v úvahu posuzování předběžných otázek ve smyslu ustanovení § 40 zákona č. 71/1967 Sb. (správního řádu); tomuto ustanovení by pak odpovídal postup pozemkového úřadu i podle druhé věty ustanovení § 40 odst. 1 zákona č. 71/1967 Sb. Pokud by v řízení před pozemkovým úřadem bylo nutno posoudit jako předběžnou otázku např. vlastnictví nemovitosti (kupř. jestliže by uplatňovala k nemovitosti, jež má být vydána, návrh třetí osoba) anebo otázku neplatnosti právního úkonu (např. darovací nebo kupní smlouvy; srov. § 6 odst. 1 písm. h/ a k/ zákona č. 229/1991 Sb.), bylo by ovšem vhodné umožnit účastníkům řízení před pozemkovým úřadem, aby věc mohli řešit podáním návrhu na zahájení občanského soudního řízení.

6. Při úvaze o náhradě podle ustanovení § 14, § 15 a § 16 zákona č. 229/1991 Sb. musí být vždy upřesněno o jakou nemovitost jde.

Ustanovení § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. např. rozlišuje náhradu za pozemky, které se podle tohoto zákona nevydávají, na rozdíl od ostatních náhrad (podle § 14 a § 15 téhož zákona), jak jsou uvedeny v ustanovení § 16 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb. Tato rozlišení stanoví, kdy náhradu poskytne stát a kdy právnická osoba, která věc drží nebo ji držela v době zániku nemovitosti anebo ji převedla na osobu, která podle tohoto zákona nemovitost nevydává; to se týká i případů zhodnocení i znehodnocení staveb.

Určitým vodítkem pro náhrady za nemovitosti, které oprávněná osoba získala od státu, je ustanovení § 14 odst. 9 zákona č. 229/1991 Sb., jež váže náhradu „jen do výše uhrazené přídělové ceny“.

7. Při odnětí živého a mrtvého inventáře, jakož i zásob (ve smyslu ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.), není rozhodné, zda tento inventář a zásoby byly v minulosti proplaceny nebo ne; vyplacené částky peněz za ně se ovšem od náhrady odečtou.

Pojem „převzetí věci“ (§ 20 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.), je obdobný tomu, co je uvedeno o převzetí věci v ustanovení § 133 odst. 1 o. z. Míní se tím faktické (fyzické, hmotné) uchopení, přebrání věci „z ruky do ruky“. Ustanovení § 133 odst. 1 o. z. ovšem pomýšlí i na to, že může být právním předpisem stanoveno nebo účastníky právního vztahu dohodnuto o převzetí věci i něco jiného.

Lhůta uvedená v ustanovení § 20 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění zákona č. 93/1992 Sb.) musí být vykládána v souvislosti s ustanovením § 20 odst. 1 tohoto zákona („právo požadovat náhradu k zajištění provozu zemědělské výroby“), přičemž ovšem vzhledem k ustanovení § 20 odst. 5 zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění zákona č. 93/1992 Sb.) musilo být toto právo požadovat náhradu uplatněno do 31. 3.1993 (srov. § 13 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. ve znění zákona č. 39/1993 Sb.).

Převzatá část nemovitostí (§ 20 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb.) je taková jejich část, která je nyní po jejím převzetí menší ve srovnání s rozsahem nemovitostí v době jejich odnětí (kupř. výměra půdy nyní převzaté je menší ve srovnání s výměrou půdy obhospodařované v době odnětí půdy a inventáře). Podmínkou pro vznik práva na náhradu za inventář je zajišťování provozu zemědělské výroby oprávněnou osobou na půdě a budovách.

Zajištěním provozu se rozumí zemědělská výroba provozovaná osobně vlastníkem nebo za pomoci jiných osob (fyzických nebo právnických) a také i např. zajištění provozu zemědělské výroby nájemní smlouvou s nájemcem.

Náhradu za živý a mrtvý inventář poskytuje právnická osoba, která převzala odňaté věci, nebo její

právní nástupce. Odečítá se tu náhrada již dříve vyplacené části úhrady za živý a mrtvý inventář. Obstarání podkladů pro vyčíslení této náhrady (a případného odpočtu od ní) spočívá na uvedené organizaci.

Zákon č. 229/1991 Sb. nestanoví, jaké listinné důkazy mají oprávněné osoby předkládat k doložení svých nároků směřujících ke zmírnění následků majetkových křivd, jež má na zřeteli zákon č. 229/1991 Sb. Např. soud při rozhodování podle ustanovení § 20 odst. 1, věta třetí, zákona č. 229/1991 Sb. by nemohl vycházet jen z toho, zda se oprávněné osobě samotné podařilo předložením listinných důkazů prokázat nárok na náhradu živého a mrtvého inventáře, ale musil by se v součinnosti s oběma účastníky řízení snažit spolehlivě zjistit skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné (§ 6 o. s. ř.), a to s využitím účetních a evidenčních materiálů právnické osoby, jež tyto věci převzala.

V ustanovení § 20 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. jsou uvedeny „věci téhož nebo srovnatelného druhu“, což je obdobné tomu, co je uvedeno v ustanovení § 657 o. z. („věci určené podle druhu“). Jde o věci, které nejsou věcmi individuálně určenými, takže při vrácení věcí půjde zpravidla o jiné věci stejného druhu, když původní věci byly již spotřebovány, opotřebeny, rozbity apod. Pojem jakost (§ 20 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb.) vyjadřuje zpravidla parametry věcí, trvanlivost, výkonnost, pevnost, vybavení, použitelnost k určitému účelu apod.

8. Také v případech trvalých porostů na pozemcích, ohledně nichž vznikl ze zákona nájemní vztah (§ 22 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb.), je nutno na nájemce vztáhnout obdobně to, co je uvedeno v ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb., že totiž vlastníkem jiných než trvalých porostů na pozemcích v nájmu je nájemce, pokud se s vlastníkem nedohodl jinak.

9. V ustanovení § 18a zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění zákona č. 183/ 1993 Sb.) je pamatováno i na případy, v nichž povinnou osobou (ve smyslu ustanovení § 5 téhož zákona) jsou obec nebo okresní úřad; je tu stanoveno, že v těchto případech poskytuje náhrady oprávněným osobám pozemkový fond. Pokud by došlo v uvedených případech ke sporu mezi oprávněnou a povinnou osobou, soud postupem podle ustanovení § 5 a § 43 odst. 1 o. s. ř., bude-li to v případě konkrétních žalob třeba, poučí a vyzve žalobce k opravě (popřípadě k doplnění) žaloby z hlediska pasívně legitimovaného subjektu ve smyslu uvedené úpravy obsažené v ustanovení § 18a zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění zákona č. 183/1993 Sb.).

Poznámky pod čarou:

1) později pak ještě ve znění zákona č. 210/1993 Sb.

2) Srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 36/1992 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

3) Viz jeho znění dále i na str. 189 ročníku 1993 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

4) Úplné znění zákona, jak vyplývá z pozdějších změn a doplňků, bylo vyhlášeno pod č. 195/1993 Sb.